

**UNIVERZITA MATEJA BELA V BANSKEJ BYSTRICI
FAKULTA HUMANITNÝCH VIED
KATEDRA HISTÓRIE
MUZEOLÓGIA A KULTÚRNE DEDIČSTVO**

NÁZVOSLOVIE OBCE PROCHOT

Lucia Bugárová

Banská Bystrica 2004

NÁZVOSLOVIE OBCE PROCHOT

ZÁVEREČNÁ PRÁCA

Lucia Bugárová

**UNIVERZITA MATEJA BELA V BANSKEJ BYSTRICI
FAKULTA HUMANITNÝCH VIED
KATEDRA HISTÓRIE
MUZEOLÓGIA A KULTÚRNE DEDIČSTVO**

Vedúci diplomovej práce
PhDr. Jolana Darulová, CSc.

Banská Bystrica 2004

ČESTNÉ VYHLÁSENIE

Čestne vyhlasujem, že bakalársku prácu na tému Názvoslovie obce Prochot, som vypracovala samostatne, s použitím uvedenej literatúry pod vedením PhDr. Jolany Darulovej, CSc.

V Banskej Bystrici dňa ....

POĎAKOVANIE

Ďakujem PhDr. Jolane Darulovej, CSc., za cenné rady, odbornú pomoc, pripomienky a informácie, ktoré som vo svojej práci použila.

OBSAH

Úvod	s. 6
1 Kolonizácia a pomenovanie častí obce	s. 9
1.1 Proces poslovenčovania obce	s. 11
2 Názvoslovie niektorých prejavoch ľudovej kultúry	s. 14
2.1 Názvoslovie v ľudovej architektúre	s. 17
2.2 Názvoslovie v stravovaní	s. 19
2.3 Názvoslovie v ľudovom	s. 20
2.4 Výskyt frekventovaných priezvisk	s. 23
2.5 Vznik prímení	s. 25
3 Pôsobenie Karola Antona Medveckého a jeho pričinenie k názvosloviu	s. 35
Záver	s. 40
Bibliografia	s. 42
Literatúra	s. 43
Obrazová príloha	s. 44

Úvod

Obec Prochot je podhorská obec, ležiaca na východných svahoch pohoria Vtáčnik v západnej časti okresu Žiar nad Hronom a v kraji Banská Bystrica.

Obec leží v doline uzavretej z troch strán vencom hôr pohoria Vtáčnik (1346 m.n.m.). Najbližšie položená obec od Prochota je Horná Ždaňa, vzdialenosť 6 km. Od Hornej Ždane na severovýchod leží obec Horná Trnávka a ešte severnejšie obec Prestavlkы. Ďalšia obec, východne od Prochota je Trubín, ktorí už však patrí do okresu Kremnica. Od západu je najbližším susedom Klák. Na severozápade hraničí Prochot s nitrianskym krajom - okresom Prievidza.

Obec Prochot má pretiahnutý tvar od juhu na sever. Okrem centra obce je v chotári niekoľko osád - lazov, rozložených na všetky strany obce.

Vzhľadom na to, že Prochot bol v minulosti najvzdialenejšou osadou Šašovského panstva, zemepán pridelil našej, vtedy ešte kolónii *lokátora*. Z ústneho podania sa zachovalo, že nás *lokátor* sa volal Profét a jeho meno spolu so slovom *priechod* sa stali základom pre vznik obce Prochot.¹

O tom, že pôvodními obyvateľmi obce boli príslušníci nemeckej národnosti svedčia aj zdedené priezviská: Fridrich, Rosenberg, Kuschnier.

V roku 1784-1785 bol pre Prochot potrebný učiteľ, ktorý ovládal nemčinu, pretože žilo tam 497 obyvateľov a z toho 260 sa hlásilo k nemeckej národnosti.

Nemeckí richtári boli v Prochote doložení dokladmi roku 1642 Jakub Fridrich v roku 1691-1693 Juraj Rosenberg potom sa striedajú mená Kuschnier preložené do slovenčiny ako kožušník. Ďalej tam boli Reichel, Vincenc.

---

¹ KRONIKA č. 2 : Obecný úrad Prochot. 1924. 207 s., s. 15.

Z hľadiska metodiky, sme využili analýzu odbornej literatúry, pramene (obecné kroniky) a rozhovory s informátormi.

Práca je rozdelená do troch častí, v prvej sa hovorí o kolonizácii obce Prochot a jej pričinenie k názvosloviu Prochot, v druhej časti sú jednotlivé časti pomenované a podrobnejšie rozpísané, v jednotlivých zaradeniach. V tretej časti je zaznamenané pôsobenie Karola Antona Medveckého a jeho pričinenie k názvosloviu obce Prochot.

Uzatvárali sa aj nemecké vzájomné manželstva, čo bolo pre genetický vývoj prochotského obyvateľstva na škodu.

Ludová kultúra sa operala v rámci podmienok svojej existencie o elementárne medziosobné formy spoločenskej komunikácie. Základným prostriedkom šírenia informácií bol bezprostredný styk s človekom a odovzdávanie skúseností a vedomostí sa uskutočňovalo na úrovni hovoreného slova názorového predvádzania.² Tieto jednoduché formy komunikácie prebiehali podľa určitých pravidiel, takže bolo možné takouto cestou sprostredkovávať množstvo teoretických i praktických informácií.

Oдовzdávanie určitých informácií sa muselo podriadiť istým komunikačným zásadám. Spoločenská skutočnosť bola vtesnaná do mýtov, legiend, rozprávok, tancov, piesní a podobne, ktoré obsahovali politické, etnické a estetické informácie.

Každý slovesný alebo tanečný prejav nemohol byť z pochopiteľných dôvodov vo vedomí spoločenských skupín rovnako hlboko zakorenený z generácie na generáciu sa tradoval repertoár slovesno-obradových i materiálnych informácií a zároveň sa odovzdávali i normy, ktorými sa predchádzajúce generácie riadili.

Ked' hovoríme o špecifickom charaktere ľudovej kultúry i o bezprostrednej kontaktnej komunikácii ako o typických črtách ľudovej kultúry a teda aj folklóru, nemôžeme obísť ani pojem tradícia. Jeho význam je ustálený, hoci sa ním zaoberá filozofia,

---

² LEŠČÁK, M., SIROVÁTKA, O.: *Folklór a folkloristika*. Bratislava : Smena, 1982. 259 s., s. 15.

i sociológia, literárna veda i etnografia a celý rad disciplín. Slovo tradícia je frekventované i v hovorovom jazyku hovoríme o tradične dobrej kuchyni, kultúrnych tradíciách mesta, tradovaných návykov a tak ďalej.

Bezprostredný vzťah medzi tvorbou a komunikáciou, elementárne formy komunikácie, kolektívne rozhodovanie a prijímanie určitých princípov a noriem niesli so sebou tak integračné tendencie, ako aj určitú kultúrnu izoláciu jednotlivých lokalít alebo väčších regiónov, ktoré zapríčiňovali viaceré faktory.

Prochotské nárečie patrí do jazykovej oblasti horného toku rieky Nitry a je silne kontaminované nemeckými prvkami.³

---

³ KRONIKA č. 3 : Obecný úrad Prochot. 1990. 192 s., s. 47.

1 Kolonizácia a pomenovanie častí obce

Obec Prochot bola baníckou kolóniou svedčia o tom aj pôvodné pomenovania jednotlivých častí chotára, ako sú:

Gronštólne	-	Grundstohlen	-	základná štôlňa
Cimpiarok	-	Zinnberg	-	cínový vrch a iné

Ďalej v starých matrikách rímsko-katolíckeho farského úradu sú rodičia novonarodených detí označovaní ako *colonus*, t.j., *kolonista*.⁴ Toto pomenovanie mohli užívať len kolonisti -baníci, lebo úzko súviselo s výsadnými právami kolonistov baníkov, ktoré iní kolonisti nemali. Richtári, farári a iná vrchnosť museli prísne dbať o to, aby si toto pomenovanie nikto neprávom neosvojil a nezneužíval ho.

Právo kolonizácie baníckych osád mali v tom čase takmer výlučne nemeckí baníci z okolitých kráľovských banských miest, osídlených pred dvoma troma i viac storočiami pred tým.

Hoci sa v našej obci nezachovali najstaršie matriky až do súčastej doby, predsa sa dá celkom bezpečne súdiť aj v z novších matrik, že pôvodné obyvateľstvo obce bolo nemeckej národnosti. Svedčia o tom priezviská Rosenberg, Fridrich, Grossman, Kuschnier, Krauss, Mayer, Pinder, Schmidt, Schmitz a iné, z ktorých sa mnohé, niektoré trochu skomolene zachovali do dnes a ktoré sa vyskytovali vo veľkej miere v okolí Kremnice, Banskej Štiavnice a Handlovej. I z ďalších priezvisk a mien sa dá ľahko usúdiť ich nemecký pôvod.⁵

Šmipaleje	-	Šmipaleje vzniklo pravdepodobne spojením pôvodného priezviska Schmidt a krstného mena Paul, a jeho spojenia Schmidtpaul - Šmipal.
-----------	---	---

⁴ KRONIKA č. 2. ..., s. 17.

⁵ KRONIKA č. 2. ..., s. 18.

Hanuseje - mohlo tak isto vzniknúť z krstného mena Hans, atd'.

Ani nie tak kvôli ďalšiemu zdôvodňovaniu nemeckého pôvodcu obce, ale skôr kvôli zachovaniu pre budúce generácie uvádzame na tomto mieste aspoň niektoré pomenovania jednotlivých častí chotára. Tieto pomenovania sice nezodpovedajú pravidlám spisovnej nemčiny, no ich pôvode zrejme nemecký a u niektorých nie je ľahko nájsť ich pôvodný význam i Slovákovi, ktorý len čiastočne ovláda Nemčinu.

<i>Majspiak</i>	-	<i>Mausberg</i>	-	myšací vrch
<i>Fibik</i>	-	<i>Viehwieg</i>	-	cesta pre dobytok, alebo priehon
<i>Hinoloch</i>	-	<i>Hunnerloch</i>	-	slepačia diera /dierami nazývali otvory do zeme kde sa začínalo s kutacími prácamy/
<i>Laitne</i>	-	<i>Leuten</i>	-	ľudský
<i>Helebose</i>	-	<i>Helleswasser</i>	-	jasná, priezračná voda
<i>Hietungvat</i>	-	<i>Hirtengarten</i>	-	pastierska záhrada
<i>Šustegibel</i>	-	<i>Schusterhugel</i>	-	preklad sa neuvádza
<i>Lanobike</i>	-	<i>Laanwinkel</i>	-	preklad sa neuvádza
<i>Klahndl</i>	-	<i>Kleinhandel</i>	-	preklad sa neuvádza
<i>Šlichne</i>	-	<i>Schliechen, Schleichweeg</i>	-	preklad sa neuvádza
<i>Graihend</i>	-	<i>Grainhandel</i>	-	preklad sa neuvádza
<i>Štaniake</i>	-	<i>Steinecke</i>	-	preklad sa neuvádza

Čóla, Gridle, Hrente, Hrant, Ruty, atd'.

Pred vypálením obce v roku 1945 bolo ešte z polohy jasné, že systém zástavby obce sa nápadne podobal systému zástavby nemeckých dedín v okolí Kremnice, t.j. pôvodným nemeckým kolóniám.

Treba dodať, že donedávna žili v obci ľudia, ktorí sa pamätali na časy z ich detstva, keď sa doma, v rodinách hovorilo výlučne len po nemecky, hoci škola už bola slovenská. A nebolo to ani tak dávno - začiatkom druhej polovice minulého storočia.

Nemecký dialekt v našej obci bol celkom totožný s dialektními v jednej zo susedných najbližších nemeckých obcí. Bol bližší dialektu v Janovej Lehote, Novej Lehota a v Handlovej ako dialektu na Píle a Veľkom Poli.

Posledným občanom, ktorý vedel do smrti po nemecky tak, ako sa naučil doma od svojich rodičov bol Ján Kuschnier (Kušnier), 1925 - 1972. Jeho súrodenci Martin a Mária, vydatá Rosenbergová vedeli tiež po smrti nemecky, prochotským nárečím však niekoľko rokov skôr⁶.

Povšimnutie si zaslúži ešte jedna skutočnosť. Dodnes sa zachovali názvy lúk a pasienok vysoko v horách pod Homôlkou a Vtáčnikom, ktoré kedysi boli poľnohospodársky obrábané ako polia. Ich názvy sú odvodené od názvov a výrazov charakteristických pre Prochot, ale aj pre obce ležiace bližšie pri Hrone:

Markeje roveň, Trnavské Lúky, Ždanské lúky, Ivaneje salaš, atď.

Podľa týchto názvov sa dá súdiť, že v dávnych časoch boli ich majiteľmi, alebo aspoň užívateľmi - čo i len na prechodnú dobu - obyvatelia okolitých obcí, predovšetkým Hornej Ždane a Hornej Trnávke.

1.1 Proces poslovenčovania obce

Tu sa však dostávame k druhému problému, ako prebiehalo poslovenčovanie, predtým úplne nemeckej kolónii - obce.

---

⁶ KRONIKA č. 2. ... , s. 20.

Vo farskej matrike je sice zmienka o tom, že poslovenčovanie obce prebehlo za viac ako 50. ročného pôsobenia prvého prochotského farára Tadeusa Kulifaja v našej obci.⁷ Menovaný pôsobil v Prochote od roku 1793 do roku 1850. Je však veľmi pravdepodobné, že Tadeus Kulifaj už našiel v obci silnú slovenskú menšinu o ktorej sa vo svojom úsilí o úplné poslovenčovanie mohol od začiatku spoľahlivo opierať.

Keby nebolo bývalo tejto menšiny, ľažko by sme si boli vedeli vysvetliť prečo cirkevná vrchnosť dala do obce s čisto nemeckým obyvateľstvom - veriacimi, farára - Slováka, ktorý nevedel nič po nemecky, dokonca ani po maďarsky. Za túto hypotézu hovorí i druhý fakt, že v tom čase sa už v obci vyskytovali popri nemeckých priezviskách v dosť hojnej miere i slovenské priezviská.

Správnosť tejto domienky potvrzuje i táto všeobecne platná historická skutočnosť, že dejiny Slovenska a špeciálne dejiny okolia Kremnice a Handlovej nepoznajú prípad, kedy by bola štátnej, alebo cirkevná vrchnosť prejavila takú intenzívnu snahu o poslovenčenie nemeckého obyvateľstva banských kolónií, ktorých bolo mnoho a Tadeus Kulifaj teda konal z vlastnej iniciatívy a na vlastnú päť.

Ako najsprávnejšia sa zdá domienka, že okrem vplyvu na poslovenčenie Prochota, ktorý zasahoval z juhu - zo susedných slovenských obcí - existoval tu vplyv aj so severu a sice zo sklárne v Starej Hute, v chotári obce Nová Lehota, kde pracovalo v posledných rokoch jej existencie hodne Slovákov, (údajne z Liptova).

V posledných rokoch existencie sklárskej manufaktúry dochádzalo k úzkym susedským stykom obyvateľov Prochota so sklármami - *Starohuťanmi*.⁸ Nemožno vylúčiť, či niektorí so sklárov sa v Prochote neusadili, alebo nepriženili a odtiaľto chodili vrchom cez našej pohoria do roboty. Takto vzniklo v Prochote prvé slovenské jadro, ako základňa poslovenčenia.

O sklároch Slovákok v Starej Hute ostali pomenovania najbližších častí chotára

⁷ KRONIKA č. 1. : Obecný úrad Prochot. 1910. 594 s., s. 133.

⁸ KRONIKA č. 2. ..., s. 123.

okolo sklárne: *Majernička*, hoci vzdialenejšie časti chotára zachovali pôvodné nemecké pomenovania. Skláreň v Starej Hute a príslušná kolónia sklárov v polovici minulého storočia úplne zanikli.⁹

Je nesporné, že táto manufaktúra mala i pre našu obec svoj veľký význam, hoci nebola na jej území. Zachovali sa nejasné spomienky o *skleničkároch*, ktorí žili v Prochote. Neboli to však sklári - výrobcovia, ale podomoví obchodníci. Boli teda priekopníkmi rozkladu konzervatizmu, ktorému boli vystavení obyvatelia obce, vzdialenej, v horách zapadnutej, bez dostatku možnosti spojenia so svetom.

---

⁹ KRONIKA č. 2. ..., s. 124.

2 Názvoslovie v niektorých prejavoch ľudovej kultúry

Pozorný skúmateľ môže z názvoslovia veľa vyčítať o histórii obce, okresu, regiónu. Ani na tomto mieste v našej matrike chcem pripomenúť otázky názvoslovia - vzniku, tvorby, zmien i zániku chotármých názvov, priezvisk, prímení, prezývok atď.

Ako vznikla tá časť kultúry, kde sa hľadali zdroje historickej kontinuity a žriedla umeleckej tvorby, o ktorej sa začalo hovoriť ako o ľudovej kultúre, prostonárodnej tvorbe, starožitnostiach, národných tradíciah? ¹⁰Túto otázku si položí len veľmi málo bádateľov. Väčšina sa uspokojovala s poznaním, že ľudové vrstvy uchovali dôkazy o starých nástrojoch, odeve, bývaní, mravoch, obyčajoch, obradoch, piesňach, rozprávkach a podobne, teda starožitnostiach, ktoré dokresľujú osobitosť historického vývinu jednotlivých národov. Tento prístup k riešeniu celého problému ľudovej kultúry nedovolil hlbšie diferencovať a spoznávať jednotlivé vlastnosti, ktorými sa ľudová kultúra odlišovala od ostatného kultúrneho dedičstva.¹¹

V našom prípade máme pred sebou mimoriadne zložitý problém, pretože okrem bežných kritérií sa muselo zápasíť s názvami nemeckého pôvodu, ktorých je pomerne mnoho a okrem toho názvy nemeckého pôvodu podliehali po stáročia najrôznejšími deformáciami.

Názvy nemeckého pôvodu sa zachovali aj po viac ako storočnej existencie.

Podľa názvoslovia chceme zároveň posúdiť, rozlúštit' veľkú neznámu, ako to vlastne bolo s tým nemeckým, či slovenským pôvodom našej obce, lebo o tejto problematike všetky dostupné dokumenty mlčia.

Dodnes máme v tomto smere máme len dohady, často dosť protichodné, navzájom si odporujúce.

¹⁰ LEŠČÁK, M., SIROVÁTKA, O.: *Folklór a folkloristika*. Bratislava : Smena, 1982, s. 12.

¹¹ LEŠČÁK, M., SIROVÁTKA, O.: *Folklór a folkloristika*. Bratislava : Smena, 1982, s. 13.

Prítomnosť nemeckého elementu v histórii našej obce je však napriek nejednej nejasnosti viac ako evidentná. Jeho existenciu potvrdzujú tri základné faktory:¹²

1. Zastúpenie výrazov nemeckého pôvodu a dodnes nemeckého znenia v názvosloví chotárných častí. Niektoré z nich nasvedčujú, že sú odvodené z baníckej terminológií: Gronštólne, Hinoloché, Tifehôň atď., čo len potvrdzuje historicky známe spojenie nemeckej kolonizácie s baníckymi tradíciami.
2. Zastúpenie nemeckých priezvisk v najstarších rodoch obce ; Fridrich, Rosenberg a iné, nie súce rozhodujúce čo do množstva a pestrosti, ale hlavne čo do ich rozvetvenosti. Tak napríklad priezvisko Rosenberg sa vyskytuje v zozname majiteľov domov z roku 1877, 13 krát, z 77 domových čísel, čo pri mechanickom prepočte predstavuje takmer 20%. To isté priezvisko sa vyskytuje v zozname majiteľov domov z roku 1933, 20 krát, z celkových 170 domových čísel, t.j., 12% pri existencii 45 priezvisk.
3. Hoci je obec od päťdesiatych rokov minulého storočia už považovaná za slovenskú, menšina sa v niektorých rodinách udržala ďalších 80 rokov ako druhá reč, ktorú ovládali do začiatku minulého storočia celé rodiny, potom už len starší príslušníci rodín.

Posledný obyvateľia, ovládajúci prochotský dialekt nemeckého jazyka zomreli až v tridsiatych rokoch (Kušnierovci, Rozenbergovci).

Druhé významné kritérium skúmania názvoslovia sú podnety, ktoré poskytujú jednotlivé chotárne názvy. Podľa tohto kritéria môžeme naše chotárne názvy rozdeliť do niekoľkých skupín:

1. Názvy odvodené od významných geografických bodov, alebo už existujúcich názvov: Pod Skalkou, Vyše Lúky, Dolná - Horná - Prostredná zem, Járok, Rígel' atď.

---

¹² KRONIKA č. 1. .... , s. 457.

2. Názvy odvodené od povrchových terénnych zvláštností a znakov: Hrbatá Zem, Jama, Briežok, Komory, Kúty, Cvik a z nemeckých názvov napr.: Majspiak a iné.
3. Názvy odvodené od katastrálneho rozdelenia chotára, prípadne od vlastníka pôdy: Kostolná lúka, Kováčska Zem, Školská Hora atď.
4. Názvy odvodené od mien, či prímení vlastníkov : Horkov Laz, Kurtov Laz, - Kubova Lúčka, Mičkeje Dolina, Ďurčeje Lúka, Markeje Roveň, Králeje Salaš atď.
5. Názvy, odvodené od vzhladu a spôsobu kultivácie - zúrodňovania terénu - pôdy: Kolčovanka, Húšťava, Kršľa, Stará Rubaň, atď.
6. Názvy odvodené od účelu používania chotára, ako Cintorín (pod Homôlkou), Konský Cintorín, Píla, Priehon a z nemeckých názvov : Gronštólne, Cimpiarok, atď.
7. Názvy, odvodené od umelých znakov, ako : Pri Obrázku, Pri sv. Anne, Pri Kríži, Pri Žliebku, atď.

A ešte by sa zaiste našlo i viac kritérií, podľa ktorých by bolo možné zostaviť prehľady chotárnych názvov.

Zachovaná je len zbierka názvov. Ich rozbor radšej prenehám povolenejším činiteľom napr. : Jazykovednému ústavu Slovenskej akadémie vied, ktorý už o túto problematiku prejavil záujem.¹³

Ludová kultúra sa operala v rámci podmienok svojej existencie o elementárne medziosobné formy spoločenskej komunikácie. Základným prostriedkom šírenia informácií bol bezprostredný styk s človekom a odovzdávanie skúseností a vedomostí sa uskutočňovalo na úrovni hovoreného slova alebo názorného predvádzania konkrétnnej činnosti. Odovzdávanie informácií sa muselo podriadiť istým komunikačným zásadám.

---

¹³ KRONIKA č. 1. ... , s. 459.

Spoločenská skúsenosť sa vtesnávala do mýtov, legiend, rozprávok, tancov, piesní a podobne, ktoré obsahovali historické, politické, etické a estetické informácie.¹⁴

Z generácie na generáciu sa tradoval repertoár slovesno - obradových i materiálnych informácií a zároveň sa odovzdávali i normy, ktorými sa predchádzajúce generácie riadili. Do ľudovej tradície patrí aj slovo tradícia.¹⁵

2.1 Názvoslovie v ľudovej architektúre

V prochotskom chotári naši predkovia stavali a pomenovali si jednotlivé časti stavby.

<i>Pitvor</i>	-	bola to tmavá predsieň bez okien, alebo s malým okienkom v zadnej stene. V niektorých prípadoch boli dvere aj na protiľahlej stene, ktoré viedli do dvora alebo záhrady.
<i>Hiarta</i>	-	bolo to jedno alebo dve ohniská, podľa toho či išlo o jednoduchý dom alebo dvojdom, ktoré sa nachádzali v pitvore.
<i>Tehlový šporhelt</i>	-	bola to tehlova pec v ktorom sa piekol chleba.
<i>Kresaná foršňa</i>	-	tvorila sedaciu časť a bola bez operadla (10x40).

Neskôr však v mnohých domácnostiach bývalo najrozšírenejšie náradie ako šidlá, kladivá, kliešte, dratvy, britvy a pod.

Vrchná časť pece sa nazývala *sanatórium*, bola stvorená pre starých a chorých, ktorí na jej sedávali.¹⁶

<i>Murovanica</i>	-	bola to sýpka, ktorá sa nachádzala na dvore hospodárskej budovy. Prízemie mala murované z kameňa a na tom nadstavené akési poschodie z dreva.
<i>Fúzy</i>	-	boli to diery medzi brvnami, ktoré boli vyplnené tenšou žrd'ovinou a hlinou, alebo iba hlinou.
<i>Povala</i>	-	pozostávala z nosných trámov - hrád a samostatnej <i>povaloviny</i> , čiže štiepaných alebo kresaných jedlíc.
<i>Meštenice</i>	-	boli to hrady na strechu o niečo silnejšie ako obyčajne.

¹⁴ LEŠČÁK, M., SIROVÁTKA, O.: *Folklór a Folkloristika*. Bratislava, Smena, 1982, s. 15.

¹⁵ LEŠČÁK, M., SIROVÁTKA, O.: *Folklór a Folkloristika*. Bratislava : Smena, 1982, s. 16.

¹⁶ KRONIKA č. 2. ... , s. 24.

Posvetáč - bola to neoddeliteľná časť obývacej izby, bola to železná po kováčsky vyrobená vidlica, nasadená v drevenom, obyčajne samorastlom podstavci - trojnožke. Bolo to jediné večerné osvetlenie pred zavedením petrolejových kahancov a lámpr.

Sviečka hromnička - bola to sviečka, ktorej sa pripisovala zázračnú moc, zažehnávala hromobitie a búrku a akékoľvek pohromy, umierajúcim ju dávali do rúk ako svetlo na cestu do večnosti a jedným slovom, mala vydržať aspoň do roka, do nových Hromníc.

Železné liate lamby - bol to železný a ručne kovaný riad

Po hline, alebo lepšie povedané súčasne s hlinou, ďalšou významnou surovinou na výrobu kuchynského riadu a jedálnych príborov bolo drevo. Z dreva boli i krhle na vodu, putne, Šaflíky, geletky na bryndzu, múku a mast', vanočky, misky a lyžice.

Z dreva pozostávalo aj celé vybavenie salašov okrem kotla na odvárania žinčice na salašoch, ktorý bol medený a ručne kovaný. Boli to črpáky, gelety na mlieko a žinčicu, dojalnice, varechy a naberačky atď.

Drevený riad sa vyrábal v Prochote od nepamäti po domácky¹⁷.

Hrnčiari z okolitých dedín dodávali Prochočanom hlinený riad. Títo hrnčiari dodávali všetko od malých hrnčekov, mliečnikov, mištičiek, pamb a rajničiek.

Variaky - obrovské hmce, v ktorých voľakedy skutočne varievali a neskoršie držali smotanu, prípadne aj mast', lekvár a pod.

Názvy dvorov, podľa domových čísel roku 1963 a s udaním, priezvisk, ktoré sa pod jednotlivými domovými číslami vyskytovali

Názvy dvorov najznámejšie, ktoré sú v abecednom poradí

Antaleje	16	zaniknuté v roku 1948
Babjakeje	21	Rozenberg
Borovičiareje	194	Vida, Ličko,...
Bugáreje	22, 23	Rozenberg,...
Cimpiarkeje	192, 193	Škopec

¹⁷ KRONIKA č. 2. ..., s. 33.

Čavojceje	63	Čierny
Čecheje	33	Čech
Hajzlíkeje	18	Beňo, Bugár,...
Hanuseje	11	Ziman, Rozenberg, Bugár, Fridrich,...
Holubeje	201, 201	Rozenberg, Fridrich, Holub,...
Jakubeje	6, 170	Čierny, Kráľ
Kasíreje	159, 160	Bugár
Krajčeje	108, 109	Babjak
Králeje	118, 122	Kráľ, Oboňa, Bugár
Kurteje	154	Vincenc
Kováčeje	44	Kováč, Vincenc, Žarnovičan
Kušniereje	60, 61	Kušnier
Melneje	207	Antal
Mičkeje	30	Seget
Miškeje	26	Rajchel
Morkeje	155, 156	Beňo, Bugár
Nôtkyje	105, 106, 112	Bugár, Vincenc, Čierny
Novodomskeje	1	Gajdoš
Oboneje	56, 57, 58	Oboňa, Fridrich
Rečleje	147, 148, 150	Rečlo, Šušla
Škrabaneje	162	Rozenberg
Šlichne	208	Vincenc
Šovčíkeje	2, 3, 8	Fridrich, Rozenberg, Holub
Štangeje	123, 124	Štanga, Rajchel
Števíkeje	158	Bugár
Tokáreje	49, 50	Ličko, Repiský
Trmkeje	110, 218	Antal, Vincenc
Veterníkeje	86, 88, 89	Čavojec, Rozenberg,
Vrškeje	28, 29	Rozenberg, Rečlo
Záhradeje	9	Rozenberg
Zechiašeje	38, 134, 138	Vincenc, Rečlo, Rozenberg
Zimaneje	66, 126, 127	Baláž, Ziman, Červenák

Okrem uvedených názvov dvorov sa vyskytujú vo väčších zoskupeniach aj názvy podrobnejšie.

Ak si príslušník tradičného dvora vybuduje dom na inom mieste, nasleduje ho z pravidla staré pomenovanie dvora napriek tomu, že takto vznikajú duplicity.

2.2 Názvoslovie v stravovaní

Život našich predkov bol veľmi biedny a skromný. Pestoval sa prevažne ovos a

zvláštna horskej raže, ktorá sa dnes už pre svoje nízke výnosy nepestuje. Neskôr sa pestoval jačmeň a strukovinovej plodiny - ľadníka.

<i>Melpraj</i>	-	toto pomenovanie je tiež nad všetky pochybnosti nemeckého pôvodu a je odvodené od slova <i>Mehlspeis</i> , čiže jedlo z múky.
<i>Hašman</i>	-	je to jedlo z ovocia (hrušiek), padané hrušky sa dajú do pece na dve až štyri hodiny. V tomto stave ich pomenovali <i>zapekačky</i> . Pri takomto istom postupe len s jablkami boli <i>štiepačky</i> .
<i>Sladič</i>	-	bol to hnedý korienok, ktorý používali na sladenie jedál.
<i>Záturepka</i>	-	nerozvarené kusy ovocia sa potlačili a posekali.
<i>Ocot</i>	-	ocot sa vyrábal z ovocia a používali sa plané jablká, pretože tie boli dosť kyslé.
<i>Lokše</i>	-	boli to na šporáku, v trúbe, alebo v peci napečené tenké koláče, často až do sucha vypečené, aby boli trvanlivejšie.
<i>Opekance</i>	-	opekance sa zachovali dodnes ako slávnostné vianočné jedlo
<i>Trhance</i>	-	Pripravovali sa z dobre vymieseného cesta, trhali z neho kúsky a hádzali sa do vriacej vody.
<i>Slíže</i>	-	sú to rezance, ktoré majú dodnes miest na jedálnom lístku u nás i na celom Slovensku.

Mäso bývalo dodnes u nás sviatočným jedlom. V časoch salašníctva bolo hlavným druhom baranie mäso. Z polievok na prvé miesto patrila kapustnica.

2.3 Názvoslovie v ľudovom odeve

V minulosti bola na prvom mieste potrava a na druhom oblečenie. Veľká škoda, že sa zachovalo pomerne málo pamiatok čo i len vo fotografiu, keď folklór prevládal aj v našej obci. Príčin je viac, ľudia cestovali za prácou na Dolniaky a odtiaľ si nosili oblečenie.

Ľudový tvorca bol - obrazne povedané - staviteľom, tesárom, sudcom, filozofom, básnikom i lekárom. Kolektív - lokálna komunita alebo malá sociálna skupina - v ktorom žil, mu jeho tvorbu odobroval, alebo za prekročenie hraníc kolektívneho poznania a prijatých noriem ho odsudzoval a sankcionoval¹⁸.

Prochoťania sa k nim prispôsobovali a staré kroje prešívali. To platilo najmä o ženských krojoch. Muži mali tiež pomenovanie na odev.

<i>Spodky</i>	-	gete, boli tiež z ľanového, alebo konopného plátna, veľmi široké.
<i>Huňa</i>	-	huňa nahradzal kabát, plášť a zimník súčastne.
<i>Kabanica</i>	-	huňu neskôr nahradila kabanica, ktorá sa líšila tým, že mala nezošíte rukávy, bočné vrecká a zapínanie na kožené alebo kostene gombíky.
<i>Bačkory</i>	-	krpce, vyrobené zo silnej hovädzej kože tzv. <i>bačkoroviny</i> . Poriadny chlap mal jedny do roboty a druhé na sviatok, ale aj menšie na leto a väčšie na zimu.
<i>Krunier</i>	-	bol to mastný klobúk, ktorý neprepúšťal vodu. Voda zachytená na vyhnutej streche sa normálne zlievala naklonením hlavy na jednu stranu. V zime klobúk nahradzala baranica.

Za svetskú márnivosť, parádenie a vyťahovanie, predsa len súdny človek musí uznať, že ženy sa v minulosti, nech bolo ich sociálne postavenie akékoľvek úbohé, nikdy si neodopreli pekne sa obliecť.

<i>Dekoltáz</i>	-	výstrih, ktorý bol lemovaný švíkom, alebo golierikom, do ktorého bolo všité husté riasenie na vrchu.
<i>Kitla</i>	-	bol to ľudový názov pre sukňu.
<i>Kosička</i>	-	bol to trojuholníkový, veľký, biely ručník, podľa možnosti zdobený vyšívaným a čipkami.
<i>Delinga</i>	-	tvarom bola taká istá ako kosička, ale bola z kvalitnej pestrofarebnej látky, s bohatými, dlhými strapcami.
<i>Pruclek</i>	-	mal hlboké výstrihy vpred u i vzadu okolo krku a okolo ramien. Celý

¹⁸ LEŠČÁK, M., SIROVÁTKA, O.: *Folklór a Folkloristika*. Smena, 1982, s.13.

bol husto posiaty pestrofarebnými korálkami. V posledných časoch pruclek nazývame jednoducho *lajblíkom*.¹⁹

- Harajda* - po kabáte nasledovala u mladších žien tzv. *harajda*, ktorá sa líšila vari len tým, že bola bez podšívky a mohla byť z pestrofarebnej látky.

---

¹⁹ KRONIKA č. 2. ... , s. 52.

2.4 Výskyt frekventovaných priezvísok

Výskyt priezvísok v obci bol rôznorodý, hlavne ovplyvnený nemeckými vplyvmi. Priezviská tvoria v slovnej zásobe národa zvláštnu skupinu. Sú zbavené významu slova, často sa líšia pravopisom a skloňovaním. Ustálení nositelia sú z pravidla muži, i keď sa pri sobáši snúbenci môžu dohodnúť, že si žena nechá svoje priezvisko, alebo, že manželkino priezvisko budú používať obaja manželia.²⁰

Každý z nás má dve mená : osobné meno a priezvisko. Osobné meno nám dávajú rodičia hned po narodení. Krstné meno bolo dlho aspoň hlavným označením osoby ešte v 18. storočí²¹.

Dedičné priezviská sa u nás vyvíjali postupne z nededičných priezvísok, ktorými sa rozlišovali ľudia rovnakého mena. Samo slovo priezvisko dodnes naznačuje druhotný vzťah k osobnému menu. Niekoľko generácií, ale taktiež sa mohli podoby meniť už za života jedného nositeľa. Donedávna sa na dedinách rozlišovalo, ako sa komu hovoria podľa usadlosti a ako sa bude písat. V mestách bolo bližšie, označovanie ľudí ešte dôležitejšie než na dedine, pretože na pomerne malej ploche žilo veľa ľudí.

Podoba a fyzické a duševné vlastnosti človeka boli ďalším zdrojom mena a priezviska. Podobne sa priezviská stávali charakteristické pre ľudí, ktorí používali rôzne narázky, príhody atď.

Priezviská vznikali niekoľko storočí, od 14. do 18. storočia, najprv u šľachty, neskôr u ľudí z mesta a napokon u slobodných sedliakov. Vývoj spoločnosti a zdokonaľovanie verejnej správy vyžadovali presnú evidenciu osôb : táto potreba viedla k ustáleniu priezvísok.²²

²⁰ KNAPPOVÁ, M.: *Jak sa bude jmenovať*. Praha : Academia, 1985. 339 s., s. 12.

²¹ KNAPPOVÁ, M.: *Jak sa bude jmenovať*. Praha : Academia, 1985, s. 13.

²² MOLDANOVÁ, D.: *Naše príjmenia*. Praha : Mladá fronta, 1983. 286 s., s. 11.

Dedičnosť a ustálenosť priezvisk bola uzákonená r. 1780. Sto rokov dlhý vývoj prešli naše priezviská a zanechali rôzne stopy : odrážajú sa tu nielen premeny jazyka, ale aj spoločenské zmeny v živote národa.

Priezviská nevznikli len zo spisovných slov, ale odrážajú sa tu rôzne druhy nárečia ako lexikálna, tak tvaroslovná a hláskotvorná, vznikli i zo slov slangových.

Faktorom, ktorý nesmieme zabudnúť, je i komolenie mien, dané ich nerozumeným. Ľudia často negramotný nevedeli, ako sa meno alebo priezvisko píše a jednotliví pisári mohli mať odlišný spôsob zápisu.²³

Práca výskumníkov a bádateľov zaoberajúca sa osobnými menami a priezviskami je skutočne komplikovaná. Niektoré priezviská sa podarili objasniť nahliadnutím do matrík, starých zápisov o evidencii obyvateľstva na jednotlivých panstvách ale, niektoré sa však nepodarilo rozlúštiť.

Slovenských priezvisk je viac ako 40 000. Za predpokladu, že by boli rovnomerne rozdelené, malo by jedno priezvisko 205 nositeľov.²⁴ Vieme, že tomu tak nie je, niektoré priezviská sú obvyklé, vyskytujúce sa u mnohých rodín, niektoré sú vzácne a udržujú sa len u potomkov jedného, alebo u malom počte rodín.

Výskyt najčastejších priezvisk, podľa domových čísel v rokoch 1877, 1933 a 1963

	1877	1933	1963	
Antal	4	7	7	pôvodne sklári v Starej Hute
Babiak	4	1	1	pôvodný výskyt v Trubíne
Bugár	7	16	19	pôvodný výskyt v Hornej Ždani a H. Trnávke
Beňo	6	6	11	pôvodný výskyt v Prestavlkoch
Čierny	1	7	12	pôvodný výskyt v Žiari nad Hronom
Dvorský	1	0	0	vymretý rod
Fridrich	4	11	12	pochádza z najstarších rodov v Prochote

²³ KRONIKA č. 1 ... , s. 465.

²⁴ MOLDANOVÁ, D.: Naše príjmení. Praha : Mladá Fronta, 1983, s. 15.

Holub	3	6	4	pôvodne z Prochota od <i>Holubou</i>
Kušnier	4	3	6	starý pôvodný nemecký rod
Moštenický	1	3	2	novší rod, pôvod z Prochota
Oboňa	3	3	7	starý rod, pôvod z Prochota /1 1/2 gazdovstva/
Pavlík	1	0	0	výskyt v Prochote náhodný, vymretý rod
Rajchel	1	1	2	v Prochote žijú 3 - 4 generácie
Rečlo	5	7	11	pôvodne z Prochota
Rozenberg	13	20	33	najstarší a najrozvetvenejší z domácich rodov, pôvodne z Prochota, Handlovej, Prievidzi...
Ziman	3	10	9	starý, pôvodne zámožný rod, zaoberajúci sa obchodom.

Priezviská určitých prechodných obyvateľov

Beluš Anton	1861 - 1874	známy národovedec, odišiel do Kľaku, tam aj zomrel.
Cíger Anton	1928 - 1929	brat Jozefa Cígera Hronského
Kirssner Pavol	pred r. 1738	rektor
Macko Ivan	v roku 1756	rektor
Medvecký Karol Anton	1905 - 1909	známy národovedec, spisovateľ, štatistik
Ráššo Šimon	1951 - 1953	učiteľ, rodák z Modry
Sedliacky Tibor	1954 - 1958	učiteľ na Pedagogickej Fakulte v B. Bystrice.

2.5 Vznik prímení

Viac náznakom, ako analýzou sa pokúsim aspoň naznačiť, ako prímenia rôznych druhov vznikajú. Niektoré sa pokúsime aspoň naznačiť ako prímenia rôznych druhov vznikajú. Niektoré znaky prímení sa pokúsime vysvetliť v poznámkach k jednotlivým prímeniam.

Ženské prímenia sa na rozdiel od mužských sa zdajú byť menej komunikatívne, menej prenosné. Na druhej strane však niektoré ženské prímenia vznikajú podľa vlastných zákonitostí. Ženské prímenia vo väčšine prípadov nie sú odvodené od mena, či prímenia manžela, ale obyčajne podľa pomenovania dvora, z ktorého pochádzajú napr. :

- Hornicková (od Hornických)
- Borovičiarka (od Borovičiarov)
- Sedliačka (od Sedliakov)
- Oboňka (od Oboňov)

Alebo: Kováčeje Holubka
Holubeje Ždaňanka
Kopaničiareje Meliačka

V tomto zloženom obsahu prímení ostáva hlavným rozlišovacím znakom tá časť, ktorá značí pôvod určitej ženy vo dvore, kde sa nachádza viac žien, Holubka, Ždaňanka, Meliačka, Truková atď.

Druhá časť : Kováčeje, Holubeje, Kopaničiareje, Zechiašeje atď., sa v hovorovej reči kladie len tam, kde treba rozlísiť medzi viacerými osobami s prímením Holubka, Ždančanka atď.²⁵

Tento spôsob tvorby prímení (ženských) postupne zaniká tou mierou, ako sa množia prípady, keď prochotský mládenci si privádzajú manželky zo susedných obcí a dievky sa vydávajú do celej republiky, takže takéto označovanie, bližšie označovanie totožnosti by bolo málo platné.

Niekteré priezviská a názvy dvorov sú v duchu veľmi citlivej domácej tradície aké si imúnne ku tendencii tvoríť z nich prímenia, napr. : Šmipal, od Šmipalov by znelo veľmi cudzo v našich ušiach domáceho človeka, skôr by znelo ako nadávka. Alebo : Kráľ, od kráľov by bolo ako prímenie zbytočné, pretože Kráľ sa vyskytuje ako priezvisko. Existuje však Králka, to ukazuje, že prímenia vznikajú prevažne z potreby, a to veľmi praktickej, na rozlišenie osôb toho istého mena.

Tradícia rešpektuje aj zbytočnosť. Nie je napríklad potrebné hovoriť prímenie Tokár, od Tokárov, lebo v Tokáreje dvore žijú obyvatelia a rodiny s rôznymi priezviskami : Repiský, Ličko a Čavojceje. Ženy pochádzajúce z tohto dvora si prinášajú do domu - dvora manžela a prímenie Tokárka.

Je viac ako pravdepodobné, že z niektorých prímení sa časom stali úradné priezviská, hoci to nemáme celkom potvrdené²⁶.

²⁵ KRONIKA č. 1 ... , s. 471.

²⁶ KRONIKA č. 1 ... , s. 472.

Tak napríklad z prímenia Čavoje, Truben sa stali riadne priezviská, hoci pôvodne to boli len prímenia podľa obcí z ktorých dotyční občania prišli do Prochota. Na potvrdenie tejto prognózy môžem uviesť i jeden nepriamy doklad :

V Banskej Bystrici žil poštový úradník s priezviskom *Prochotský*, ktorý dokazuje, že pochádza z Prochota, meno svoje prababičky sice nevedel udať, ale dokázal, že jeden z jeho predkov bol úradne premenovaný na Prochotský preto, lebo ho verejnosc' len takto poznala.

Posmešné prímenia

Ďalšiu časť tvoria posmešné prímenia, často tabuizované, ale práve tak i zneužívané ako nadávky. Ide mi o pohľad na tento jav z tej strany, ako posmešné prímenia vznikajú, z akého materiálu sú budované, tvorené, ako sa udržujú pri živote, prípadne aj menia.²⁷

Spoliehame sa preto aj na kultúrnu vyspelosť našich občanov, že tento záznam nebude nijakým spôsobom zneužitý proti citom spoluobčanov, ktorým sa v minulosti, či už zo zlomyselnosti, alebo následkom nejakého napísaného nedefinovaného zákona dostali prímenia, ktoré im znelo ako urážka, alebo ho neradi počúvajú.

Konečne posmešné prímenia vznikajú, prežívajú generácie, padajú do zabudnutia, aby znova ožili nezávisle na tomto zázname.

Posmešné prímenia vznikajú najrôznejšími spôsobmi, na základe odpozorovaných zvykov a zlozvykov určitých ľudí, ich zvláštnych telesných, rečových, pracovných znakov a neraz i na základe rôznych i intímnych príhod v živote ľudí. Každé posmešné prímenie má svoju vlastnú história vzniku, svoju tradíciu a príčinné zdôvodňovanie, hoci u niektorých je to všetko ľažké identifikovať.

Za posledné päťdesiatročie zaznamenávame dva veľké, priam epidemické výbuchy

---

²⁷ MOLDANOVÁ, D.: *Naše príjmenia*. Praha : Mladá fronta, 1983, s. 15.

vzniku posmešných prímení. Venujem im malú pozornosť :

V dvadsiatych rokoch istý občan len tak z dlhej chvíle, ale iste nie bez určitej dávky zlomyseľnosti objednal vari desiatke občanov rôzne časopisy - pravdaže v ich mene. A naviac, ku každému menu pridal prímenie, ktoré si náhodou vymyslel. Bolo z toho malá aféra, ktorá sa riešila aj pred súdom. Časopisy žalovali svojich odberateľov, odberatelia svojho novodobého *krstiteľa*, lebo všetko vyšlo napovrch. *Krstiteľ* sa dostal pred súd, ale ním stvorené posmešné prímenia zapustili korene a udržujú sa dodnes.²⁸

Druhý prípad: V tridsiatych rokoch pôsobil v obci mladý farár, ktorý pri vyučovaní náboženstva v škole s obľubou oslovoval žiakov prímeniami, ktoré sám tvoril podľa pozorovania fyzických, povahových znakov, prípadne schopností žiakov.

Zaiste nemienil svojich žiakov doživotne zaťažovať posmešnými prímeniami. Po ňom sa posmešných prímení ujali žiaci a širšia verejnosť. Zo žiakov sa stali mládenci, dokonca aj dnes môžeme konštatovať v niektorých prípadoch aj ich prenosnosť, či dedičnosť.

Oba príklady aj keď celkom neobjasňujú, predsa len poodhaľujú nielen príčiny, ale aj techniku vzniku posmešných prímení.²⁹

Pri skúmaní vzniku, tradícii, jednotlivých prímení pozorujeme viac skupín z hľadiska prenosnosti, či komunikatívnosti. :

1. Rodové prímenia sú často dedičné
2. Prímenia, ktoré sa viažu na konkrétnu osobu - individuum, nie sú prenosné na potomkov
3. Prímenia, odvodené od určitej profesie, nie sú vždy, ale predsa dosť často považované za posmešné

---

²⁸ KRONIKA č. 1. ... , s. 473.

²⁹ KRONIKA č. 1. ... , s. 474.

4. Prímenia vymyslené, nanovo vytvorené osobami, vyznačujúcimi sa v mimoriadnej miere schopnosťou pozorovať život a odpozorované pretransformovať do určitého pojmu. Tu často hrá významnú úlohu aj posmeškárstvo, vtipkárstvo a určitý druh zlomyseľnosti.

Tvorba prímení, z prvej skupiny je zdanivo uzavretá - ukončená. Zdanlivosť tohto javu je daná tým, že nie je možné bezpečne usúdiť, ktoré z nových prímení sa stanú v budúcnosti dedičnými, alebo dokonca rodovými.

Vznik dedičného - rodového prímenia musí teda hlboko, historicky a ideovo zdôvodnený. Každé takéto prímenie si prináša svoju schopnosť prežívať generácie už pri svojom zrode. Len tak je možné vysvetliť si, prečo niektoré prímenia vznikajú a zanikajú, bez toho, aby svojim spôsobom poznačili ich nositeľov a nie svojich nositeľov prežívali tak dlho, že užívatelia si až dnes uvedomujú podnety, z ktorých priezviská vznikli, stavajú sa čímsi viac, ako úradným priezviskom.³⁰

Tento jav si môžeme aspoň čiastočne vysvetliť na jednom príklade. Vznik dedičného, tradičného prímenia nie je totiž vecou jednorázového aktu, akoby najprv zapúšťalo hlboké korene a až potom vyrazí na povrch.

Určitú podskupinu prímení tvoria prímenia, prenesené z iného do nového prostredia, ako napr.: *Rakár*. Je dokázané, že praded dnešných prochotských *Rákárov* skutočne pochádzal z Dolnej Trnávky. Ako je však možné, že Prochot vari za 100 rokov nezabudol na *Rakárovcov*. I na túto otázku existuje celkom spoľahlivá odpoveď. *Rakári* sa totiž sami vyznačujú vypestovaním a tiež takmer dedičným posmeškárstvom. Nejeden občan im ďakuje za svoje prímenie, kde - kto je ich posmeškárstvom postihnutý. Tak im vlastne spoločenstvo obce vracia, čo si u neho požičiavajú.³¹

V druhej skupine nachádzame hlavne prímenia, ktoré sa viažu na určitú

---

³⁰ MOLDANOVÁ, D.: *Naše príjmení*. Praha : Mladá Fronta, 1983, s. 16.

³¹ KRONIKA č. 1. ... , s. 475.

individuálnu vlastnosť, zlozvyk, telesný znak určitého občana. Napríklad : *Tedáš*, je to prímenie občana, ktorý často v hovorovej reči používal výraz "teda" s pridávaním zvláštnej koncovky "s".

Podobným spôsobom vznikli prímenia *Kakaj*, *Pilot*, *Tidlika*, *Žuhrôdka*, *Betlehem* a iné.

Tretia skupina prímení, veľmi početná, nemá vždy vyslovene posmešný charakter. Sú to prímenia, ktoré sa viažu na určité profesie, remeslá, zručnosti, koničky a pod. Napríklad *Masliar*, obchodoval s maslom.

O štvrtej skupine je dostatočná zmienka. Možno sa niekto nad touto kapitolou pozastaví, bude sa možno pohoršovať, že touto cestou sa niektoré prímenia, hlavne tie zlomyseľnejšie, posmešnejšie sa ustália a zachovajú.

Je však veľmi pravdepodobné, že či bude zmienka o prímeniach alebo nie aj napriek tomu zostanú stále v pamäti ľudí, hlavne tie posmešné.³²

Posmešné priezviská, bežne frekventované v hovorovej reči

Asík	-	odvodené od častého používania slova asi.
Babiačik	-	odvodené od priezviska Babiak, pridané pravdepodobne jedincovi s nižším vzrastom
Bobko	-	pridané občanovi za drobnú, guľatú postavu už z detstva. Odstáhoval sa z obce a preto pravdepodobne zaniklo
Cimbaláš	-	pridané občanovi za jeho účinkovanie v ľudovej kapele, hrou na cimbal
Dubec	-	rodové prímenie, rodu známeho nižšieho vzrastu
Frnclík	-	neidentifikované pomenovanie. Prísne tabuizované, považované za urážlivé
Hajzlík	-	prímenie vzniklo od pomenovania dvora Hajzlík, príčinou vzniku je však potreba odlišiť, jedného obyvateľa dvora od ostatných. Dotyčný býval robotníckym gazdom a jeho priezvisko bolo Bugár. Tak vzniklo prímenie Hajzlík, pod ktorým poznali dotyčného na širokom okolí.
Hanák	-	vlastným menom Jozef Macko, veľmi skúsený človek, trpiaci však v posledných rokoch života chorobnou túlavosťou a duševnými

³² KRONIKA č. 1. . . , s. 476.

		poruchami
Hornický	-	odvodené od <i>Homickeje dvor</i> , v ktorom donedávna bývali Rozenbergovci, ktorí s obľubou používali prímenie Hornický. Zaznamenaná je snaha osvojiť si toto prímenie ako riadne priezvisko
Járočný	-	odvodený od názvu dvora <i>Járočneje</i> a toto zasa od polohy dvora, ktorý sa nachádzal pri potôčiku - járku
Kakaj	-	posmešné pomenovanie, odvodené od často používaneho výrazu - nadávky, <i>Kakaj</i>
Kristus	-	dedičstvo - odmena za obsadenia postavy Krista v divadelnej hre. Krista. <i>Umučenie Krista</i> .
Kasír	-	posmešné pomenovanie, odvodené od označenia dvora <i>Kasíreje</i>
Králik	-	posmešné pomenovanie, spojené s označením dvora, obývaného kedysi <i>Králikom</i> , t.j., podľa pôvodného priezviska
Kmotrík	-	pomenovanie, ktoré vzniklo na poľnohospodárskych práciach na majeri. Robotnícky gazda oslavoval v skupine svojho kmotra úctivo familiárnym oslovením <i>kmotrik</i>
Masliar	-	pôvodný nositeľ pomenovania celoživotne zaoberal nákupom a predajom poľnohospodárskych produktov - profesionálne
Mičko	-	pomenovanie spojené s názvom dvora, ľažko zistiteľné, čo vzniklo nasledovne, alebo bolo príčinou pre označenie <i>Mičkeje</i> dvora. Pôvodné priezvisko sa v obci nikdy nevyskytovalo
Pánik	-	niekdajší obyvateľ Rečleje dvora, ktorý trávil na základe domovského práva v obci svoju starobu v úplnej samote ako penzista
Rakár	-	rodové pomenovanie, odvodené od pôvodu prvého nositeľa z Dolnej Trmávky
Sedliak	-	poukazuje na príslušnosť do <i>Sedliakov</i>
Slimák	-	posmešné pomenovanie z detstva /detskej hry so slimákom/
Surmáč	-	pomenovanie poukazuje na príslušnosť do <i>Surmáčov</i>
Škrabán	-	označovanie príslušníka <i>Škrabaneje rodu</i> . Ako priezvisko sa nevyskytuje, ani nevyskytovalo
Števík	-	pomenovanie označujúce príslušnosť do <i>Števíkeje dvora</i>
Tidilka	-	posmešné pomenovanie, odvodené z rečovej vady jeho nositelia a nositeľky. Tabuizované
Tupan	-	posmešné pomenovanie, odvodené údajne z odpočívanej manželskej zvady, keď on chcel zdôrazniť svoju vedúcu úlohu v domácnosti, zdôrazňovaním : <i>Ja som tu pán! Tupan</i>
Zajac	-	pomenovanie z detstva, z detských hier. Dotyčný vedel dobre bežať a skákať, ako zajac, čo neušlo vtipkárom
Zaťko	-	okrem toho, že výraz vyjadruje rodinný - príbuzenský vzťah
Žuhrôtka	-	posmešné pomenovanie občanovi, známy svojou sporivostou - žuhraním

**Najznámejšie dialektizmy a nárečové zvláštnosti v oblasti ľudovej kultúry,
stravovaní, odievaní a ľudovej architektúre**

ada	azda, možnože
agnušok	medailónik s náboženskou symbolikou
balušenie	hučanie v hlave
blúzenie	zmätené reči v horúčke
bydlo	bývanie, alebo len nábytok, zariadenie bytu
bidlo	súčiastka krosien
bujšika	morča, morské prasiatko
bantovať	nenechať na pokoji
bečka	drevená nádoba
blúzna	blúzka, kabátec ku kroju
bengézovať	hl'adať na niekom chyby
beštelowat'	objednávať, zaobstarávať
brbľať	šomrať, nadávať, ale tiež hovoriť s rečovou vadou
bahor	súčasť vozového kolesa
cachovať	značkovať les pred ťažbou - výrubom
cistec	liečivá rastlina
cícha	povlak na vankúš - perinu
ciciak	kojené mláďa
čižence	označenie dvoch veľmi podobných detí
čečina	vetvička z ihličnatého stromu
črpák	salašnícky, drevený hrnček na žinčicu
čerieslo	súčasť pluhu
čičíkať	uspávať dieťa
čurčať	tiect'
čongat'	lievat'
dúl	oblačnosť
drabina	rebrík
demikát	mliečna polievka s bryndzou
darobnica	zbytočnosť
dúčala	píšťala z vrby
fajta	druh zvierat, odroda rastlín
fruštík	raňajky
fiertucha	zásterka
fučka	jedlo zo zemiakov
frngat'	poplakať
funtovka	druh hrušiek
fajn	pekný
grmáň	nenarastený, nedozretý plod
geletka	drevená pôvodne salašnícka nádoba na odváranie
gamba	pera
humno	stodola
hašman	jedlo zo sušeného ovocia
hajčúr	horár

háby	šaty pre jednotlivca
hrinta	hlava
chrchliak	ťažko dýchajúci, alebo všeobecne telesne slabý človek
íver	hrubá trieska
kitla	sukňa, súčasť ženského kroja
krpandy	zariadenie na uľahčenie chôdze v hlbokom snehu
kanafas	druh textilu na košeľe a posteľné prádlo
krhla	nádoba na nosenie vody
krumple	zemiaky
krošňa	drevená skriňa
kad'a	sud na prípravu krmovín
kušnier	kožuch
koldovať	túlať sa
kečka	vlasy na čele
lokše	múčne jedlo
lajtor	dvojnásobne prepálený lieh
miešanô	miešané krmivo - seno so slamou
motolice	choroba oviec, vyvolaná parazitným červom
mrváň	svadobný koláč, ktorý možno nastoknúť na flášu s pálenkou
neogabaný	neustrojený
naďabel'	nájsť niečo, natrafiť niečo
oškera	otrava, trápenie s niečím
ošívák	pomocný nástroj na zošívanie kožených vecí
ofera	obeta, milodar
okuvanec	drevorubačský nástroj
okružlie	tukový obal čriev ošípaných
okrôchat'	opracovať predmet
ozech	rúčka na uhlie
predok	prvé kvapky liehu po destilácii
planý	zlý, slabý, chorlavý
plahotka	štvorcová plátnová látka s trakmi, určené na nosenie na chrbte
putňa	drevená nádoba na nosenie vody do maštale a na napájanie dobytka
priehon	pás medzi poliami určený na príchod dobytka
paparačka	varecha na miešanie zápražky
pánt	úchytka na dvere
prespanka	slobodná matka
pískor	píšťalka z husieho pera
rojkár	prístroj na čistenie obilia
richtovať	pripravovať sa na niečo
rígel'	horský hrebeň
šopa	prístrešok na ukladanie vecí, na palivo
šúštie	suché lístie
štira	obojpohlavné zviera
šlóg	pás lesa určený na vyrúbanie

taliga	fúrik, vozík
taktok	takto
tenčina	mladý, hustý, tenký porast
tavon	označenie smeru cesty - do poľa
ťapuška	plochá fl'aška, vhodná do vrecka
ťarchavá	tehotná žena
ukjazať	ukázať
varjak	veľký, hlinený hrniec
výmol'	druh jaštera - salamander
vykášať	kosiť na malom priestore, na krajoch lúky
vyháňať	púšťať dobytok na pašu
zaharušiť	zakriknúť niekoho
ziapal'	špatne pozerať a okrikovať niekoho
zízať	tajne na niekoho pozerať
zbonka	zariadenie na výrobu masla
zvýjačka	zariadenie na zmotávanie priadze do klobiek
zátek	uzáver dverí z vnútra
zavracaať	zmeniť smer stáda
zvlače	zadná časť saní
zedke	nespotrebované zvyšky krmovín
žochtár	nádoba na dojenie kráv
žleb	vývod prameňa zo zeme kvôli záchytu čistej vody
žgavúret'	plakať
žgraňa	chrup ošípanej, alebo divej zvery

3 Pôsobenie Karola Antona Medveckého v našej obci a jeho pričinenie k názvosloviu

Karol Anton Medvecký pôsobil v našej obci, bol to učiteľ, známy národovedec a štatistik. Bolo to obdobie živého folklóru, žijúcich predkov - Nemcov, pôvodnej ľudovej architektúry.

Karol Anton Medvecký napísal rozsiahlu monografiu a popisuje aj ďalej jej administratívne začlenenie. Ďalej sa venuje poznámke osobnosti Tadeáša Kulifaja, prvého prochotského farára a problému poslovenčovaniu obce. Konštatuje, že starý ľudia ešte nevedia po nemecky (1910), a spomínajú na časy, keď ešte bola nemčina v obci všeobecne hovoriacou rečou.

Zmieňuje sa aj o vzniku obce a o legende o takzvanom *lokátorovi*, Profétovi, o zmenách v názve obce a identifikuje názov *Kelo*, od slovenského slova *priechod*. Opierajúc sa o informácie z ústneho podania uvažuje o prvom kostole a o zvonoch. Rok odliatia veľkého zvona určuje na 1445, čo by poukazovalo na 600 ročnú tradíciu histórie obce a farnosti.³³

Škola katolícka bola postavená v roku 1738. Do cirkevných a verejnoprávnych popisov stúpal počet obyvateľstva nasledovne 1886 - 679, 1895 - 807, 1900 - 788, 1902 m- 803, 1909 - 815. V novších časoch boli niektoré osamotené pády pristáhovalectva z ďalšieho okolia

Do materinskej reči sa popísalo 770 Slovákov, 15% Nemcov a 3% Maďarov. Maďarsky vedelo hovoriť 19 ľudí. Čítať, písat' vedelo 378, teda skoro 58% ľudí z vyše 7 ročného obyvateľstva³⁴. No tento pomer, už i vtedy nepravdepodobný sa od tých čias, kým tunajšia škola vyučovala ešte na základe materinskej reči značne zlepšil. Obec Prochot od roku 1907, patrí medzi tie zriedkavé obce na Slovensku, ktoré nemali Židov. Príbytkov

---

³³ KRONIKA č. 2. ... , s. 132.

³⁴ KRONIKA č. 2. ... , s. 127.

bolo napočítaných 66 domov, postavených z kameňa a 51 drevených.

Medvecký sa vracal aj k pôsobeniu farára Tadeusa Kulifaja, ktorý sa pričinili o vybudovanie fary, kostola a školy. Keď berieme do úvahy len spomenutú slovakizáciu môžeme bezpečne usúdiť, že Kulifaj bol tvrdý Slovák, rodák z Považskej Bystrice. Len z časti ovládal nemecký jazyk a maďarský jazyk. Kázal v slovenskej reči. Preto vyvíjal na všetkých občanov nátlak, aby neuzatvárali manželstvá medzi sebou, ale aby si hľadali partnerov pre život na okolitých dedinách.

Jeho zapríčinenie poslovenčovanie obce bolo pokrokové. Hoci sa Kulifajovi podarilo nemčinu úplne vytlačiť z verejného a cirkevného života, nepodarilo sa mu to v rovnakej miere v osobnom a rodinnom živote. Starší ľudia ešte celé desaťročia uznávali za svoj materinský jazyk nemčinu. Ináč to ani nemohlo byť.

Kulifaj by nebol svojho cieľa dosiahol bez násilia, ktoré v tom prípade možno ospravedlniť. Násilie spočívalo v tom, že nezosobášil Nemku s Nemcom.

Deti tie boli na tom najhoršie, doma počuli prevažne nemeckú reč, ale v škole nesmeli hovoriť po nemecky. Učebnice boli slovenské. V škole ich bili za nemčinu a doma prípadne za slovenčinu.³⁵

Zachovali sa dialógy ako ukážky toho, ako vyzerala domáca reč, či rozhovor svokry a nevesty. Jeden z nich hovoril : "*Liebe mamička, wo ist lyžička?*". A svokra na to odpovedá : "*Auf der polička, liebe Anička*"³⁶. Hoci je to parafráza, ktorú si možno zaiste vymysleli vtipkári niekde na susednej dedine, ale predsa je to len obraz určitej skutočnosti. Nárečie, akým sa hovorili v Prochote, bolo podľa ústredného podania Nemcov, žijúcich v Handlovej, Janovej Lehote a Novej Lehote blízko ich nárečiu, ale nebol s ním zhodné. Väčšie odlišnosti však boli medzi nárečím pílanských a veľkopolských Nemcov a Nemcov prochotských.

---

³⁵ KRONIKA č. 2. ... , s. 127.

³⁶ KRONIKA č. 2. ... , s. 128.

O Tadeusovi Kulifajovi ostalo v spomienkach ľudí veľa historiek, ktoré jednak dokresľujú jeho osobnosť a jednak dávajú nazriet' do vtedajších sociálnych pomerov obce.

Karol Anton Medvecký (1905 – 1909), napísal svetlejšie stránky do dejín obce. Ako známy praslav sa do Prochota dostal za trest. Prochotská fara mala byť pre neho polepšovňou. Tu mal v odtrhnutosti od sveta, medzi ľuďmi, ktorým sa slovenské národné cítenie a širšia slovenská orientácia ešte nedostala do krvi. Mal pri týchto ľuďoch zabudnúť na svoje priateľstvá s "národne" cítiacimi politikmi.

Medvecký však vo svojej národnarskej práci neprestal ani v Prochote. Naopak, v prochotskej fare urobil dejisko tajných schôdzok národne cítiacich kňazov a iných intelektuálov, no nechýbali medzi nimi aj obyčajný ľudia, hlavne roľníci a drobní remeselníci zo širokého okolia.³⁷

Medvecký píše list Jánovi Čavojcovi, ktorý bol spoluvedúci Potravného družstva.

"Milý môj Janko"

Tu na vašu adresu posielam jednu karotku pre pána richtára a jeden list pre Martina Macku. To im odovzdajte čím skorej a požiadajte ich, aby to čím prvej vybavili. Mám teraz mnoho starostí, ako, budem na jar gazdovať na tomto výhnanisku".

/Po odchode z Prochota bol na výhnanisku na Bacúrove/

"Dneska som dal lístia z hory vozit', lebo nám nastal pekný čas. Mám sa chvála Pánu Bohu dosť dobre - len máme tu veľké blatá. Často, každý deň Vás spominam i v modlitbách i v zhovórke. V duchu si Vás predstavujem pri práci v konzume, s ktorou ste mi tak veľmi ku srdcu prirástli. Nech Vám len Pán Boh je na pomoci, aby Ste sa o časné veci, večné z pamäti nestratili.

Pozdravujem Vás zo srdca úprimného a odovzdajte môj pozdrav Švecovcom, Kopaničiarovcom, Šmopalovcom, v krčme Oboňovcom, Pindúrovcom, Vršanom a všetkým, ktorí si na mňa dobre spomínajú, ako ja na nich. Príležitostne mi môžete písat, ako stojí

---

³⁷ KRONIKA č. 2. ..., s. 135.

náš spolok - Vás úprimný priateľ Karol Anton Medvecký, Bacúr, 13.XII.1909."

Niet pochýb, že tento list nám dáva nazriet' nielen do Medveckého osobných záležitostí, ale nám dokresľuje obraz tých čias v našej obci. Vykrešľoval, že Prochot bol pred niečo viac ako polstoročím nemeckou dedinou a že si veľmi rýchlo osvojil národnostné slovenské cítenie.

Ešte úplnejšie budú naše informácie, keď si odcitujeme ďalší list o 20 rokov mladší, adresovaný tomu istému občanovi, ale tentoraz už napísaný na výbornom listovom papieri s hlavičkou zhotovenou vodotlačiarskou technikou. Vtedy už bol farárom Bojnickej farnosti a zaoberal sa celkom iným problémom.

"Milý pán Čavojec!

Niektorým mojím dľžnikom vychádza vo februári rok a budú mi posielat' úroky. Aby ich pošta nič nestála, posielam Vám dva šeky. Ten mesiac ...

Mám veľmi tuhé mrazy a hodne snehu. Oziminy, úfam, nám aj Vám dobre prezimujú. ako sa máte Janko môj aj s rodinkou?

Dostalo sa mi do ušú, že pán farár z Beňadika, keď tam boli kortešovať na ich stranu, spotupovali ma a že sa ani jeden občan nenašiel, by sa bol zastal svojho bývalého duchovného, ba že sa ešte z tých potupných rečí rehotali.... Prochotania tiež môžu vedieť, že som ja vždy na spravodlivosť, za chudobu, za slovenčinu a katolickosť pracoval, trpel, že ich ja na falošné cesty nezavediem...

Ostávam Vás dobroprajný otec : Medvecký"

Tak a teraz porovnajme. Ten biedny dedinský farár - tu už cirkevný magnát. Keď prišiel do Prochota ako vyhnanec, vtedy ešte málo vzdelaný farár, učiteľ, ktorý ešte len začal zbierať poznatky a chcel hľať svoju politiku, aby sa toho prochoťania pridŕžali. Bol za spisovnú slovenčinu, ktorú aj hľásal.³⁸

Vzhľadom na štvorročnú panslavistickú pôsobnosť Medveckého v Prochote,

---

³⁸ KRONIKA č. 2. ..., s. 138.

postaral sa biskup po jeho preložení na Bacúr v roku 1909 o náležitý protiklad. Hned' po Medveckom odchode poslal na Prochotskú faru kňaza, ktorý sice bol tiež slovenskej národnosti, ale cítením uhorský vlastenec, čo prakticky znamenalo, že bol maďarón a uskutočnovateľ reakčnej maďarizátorskej národnostnej politiky, ktorá však netrvala dlho.

ZÁVER

Prochot bol v minulosti najvzdialenejšou osadou Šašovského panstva. Niekoľko rokov sa tu tăžila strieborná, olovená a medená ruda. Našli sa tu náleziská hnedého a čierneho uhlia. O tom, že pôvodnými obyvateľmi boli príslušníci nemeckej národnosti svedčia predovšetkým zdedené priezviská: Fridrich, Rozenberg, Kuschnier. Prvá písomná zmienka o Prochote je z roku 1414. Dovtedy sa o ňom nepísalo.

Od tohto roku prešla obec rôznymi vývojovými a spoločenskými zmenami, vďaka ktorým je obec dnes elektrifikovaná a má vybudovaný vodovod.

V obci sú obnovené historické pamiatky ako kostol zasvätený sv. Matúšovi a pamätník symbolizujúci vypálenie obce v 2. svetovej vojne.

Obec prešla vývojovými zmenami aj v oblasti názvoslovia . Počas prvej svetovej vojny bola pod tlakom Nemcov, ktorí chceli presadiť svoj jazyk. Neskôr príchodom prvého farára Tadeáša Kulifaja a jeho tvrdému poslovenčovaniu, sa podarilo aj keď s mnohými tăžkostami a prevahou Slovákov osvojiť si slovenské nárečie. Po príchode učiteľa, sa slovenský jazyk v obci len upevnil.

Prochot má svoje nárečie, ktoré patrí do oblasti horného toku rieky Nitry a je stále ešte kontaminované nemeckými prvkami.

V obci sú zachované nárečové pomenovania pohorí, pasienok a lúk. Nachádzajú sa tu rôzne posmešné pomenovania, priezviská s nemeckými prvkami, názvy jedál, ľudové zvyky a tradície, medzi ktorými nechýbali ani ľudové piesne z prochotského chotára.

V obci Prochot je stále zachované nárečie, aj keď už len v malom množstve. Nárečie sa ustáluje do spisovného jazyka. Obyvatelia obce, ktorí patria do staršej generácie, používajú prochotské nárečie, či už ústne alebo písomne. V obci sa v súčastnej

dobe nenachádzajú žiadny príslušníci nemeckej národnosti, čo sa odrazilo aj v hovorenej reči. V názvosloví sa v dnešnej dobe nachádzajú nemecké názvy. Zriedkavejšie nemecké priezviská, Kušnier, Rozenberg, ktoré postupom generácií už vymierajú a strácajú sa. Zachovali sa pomenovania jednotlivých častí chotára, ktoré boli čiastočne ovplyvnené nemčinou ako napríklad Majspiak, Hinoloche, Helebose atď.

Nárečie sa s postupným vymieraním staršej generácie postupne stráca až mizne a postupne budú o ňom iba písomné doklady. Staršia generácia má svoje stále pomenovania či už na jednotlivé časti jedla, názvoslovia jednotlivých náradí, ľudové zvyky, prímenia alebo v bežnom živote, ktoré mladá generácia pocituje ako archaizmy.

Názvoslovie obce Prochot je téma, ktorá by sa dala oveľa hlbšie skúmať, problematika a bádať v archívoch a štatisticky posúdiť. Na jednotlivé podrobné skúmanie je potrebné dostatočné množstvo materiálu a špecializovaní odborníci a neposlednom rade aj veľké množstvo času na realizáciu. Ciele práce sú naplnené a hlbšie skúmanie, treba preniesť odborníkom, dialektológom.

Bibliografia

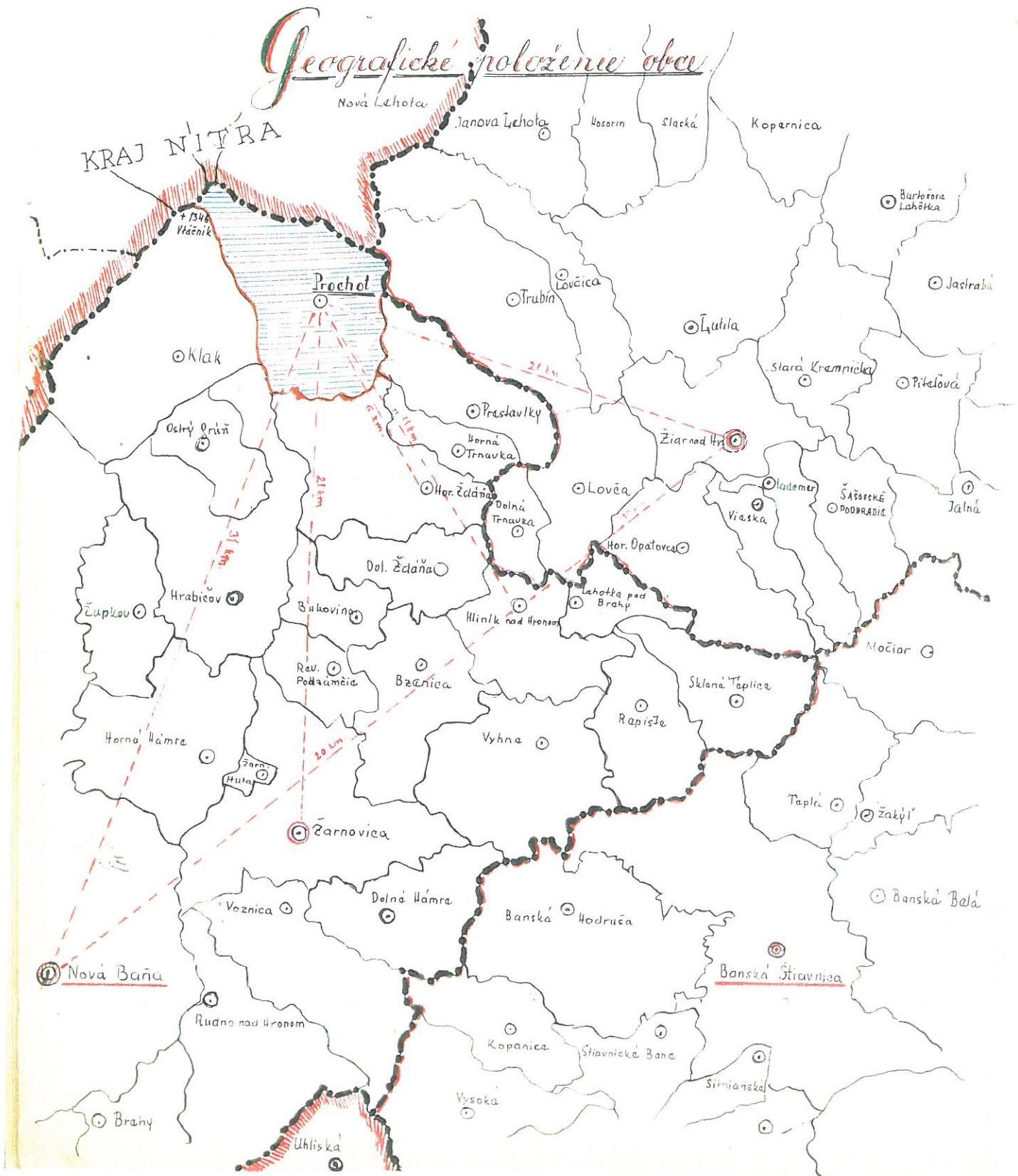
1. DOBŠINSKÝ, P.: *Slovenské obyčaje, povery a čary*. Bratislava : Pramene, 1993. 143 s., ISBN 80 - 7128 - 006 - 2., s.73.
2. HALEČKA, T.: *Povery na Slovensku a ich pôvod*. Bratislava : Osveta, 1961. 150 s., s. 119.
3. KNAPPOVÁ, M.: *Jak sa bude jmenovať*. Praha : Academia, 1985. 339 s., s. 11 - 22.
4. KOLEKTÍV.: *Lexikón spoločenského styku*. Bratislava : Obzor, 1971. 443 s., s. 57.
5. KOLEKTÍV.: *Československá vlastiveda díl III*, Lidová kultúra. Praha : Orbis, 1968. 783 s., s.625.
6. KRONIKA č. 1.: *Obecný úrad Prochot*. 1910. 694 s., s. 457 - 529.
7. KRONIKA č. 2.: *Obecný úrad Prochot*. 1921. 207 s., s. 13 - 122.
8. KRONIKA č. 3.: *Obecný úrad Prochot*. 1910. 192 s., s. 54 - 57.
9. LEŠČÁK, M., SIROVÁTKA, O.: *Folklór a Folkloristika*. Bratislava : Smena, 1982. 265 s., s. 15 - 93.
10. LUTTERER, I., MAJTÁN, M., ŠRÁMEK, R.: *Zemepisná jména Československa*. Praha : Mladá Fronta, 1982. 373 s., s. 13.
11. MOLDANOVÁ, D.: *Naše príjmení*. Praha : Mladá Fronta, 1983. 286 s., s. 31 - 32.
12. ZÁTURECKÝ, P., A.: *Slovenské príslavia, porekadlá a úslavia*. Bratislava : Tatran, 1974. 756 s., s. 656 - 756.

Literatúra

1. BURLASOVÁ, S.: *V šírom poli rokyta I.* Bratislava : Tatran, 1982. 252 s.
2. ČELAKOVSKÝ, L, F.: *Prísloví - napoví.* Praha : Albatros, 1976. 156 s.
2. DEMO, O.: *Vianočné ľudové koledy, vinše a hry.* Martin, 1990. 320 s., ISBN 80 - 88926 - 00 - 9.
3. GAŠPARÍKOVÁ, V.: *Ostrovtipné pribehy i veliké cigánstva a žarty.* Bratislava : Tatran, 1985. 311 s.
4. GAŠPARÍKOVÁ, V.: *Zlatá podkova, zlaté pero, zlatý vlas II.* Bratislava : Tatran, 1985. 180 s.
5. HORVÁTOVÁ, E.: *Rok vo zvykoch nášho ľudu.* Bratislava : Tatran, 1986. 512 s.
6. KYSEL, V.: *Folklorizmus na prelome storočí.* Bratislava : Prebudená pieseň - združenie, 2000. 342 s., ISBN 80 - 88926 - 11 - 4.
7. LEŠČÁK, M.: *Slovenské ľudové hádanky.* Bratislava : Tatran, 1981. 217 s.
8. MARKOVÁ, E.: *Slovenské ľudové tkaniny.* Bratislava : Slovenská akadémia vied, 1976. 302 s.
9. MARKOVIČOVÁ, D, L.: *Chudoba, chudoba, šak si mi moc vina.* Bratislava : Tatran, 1981. 108 s.
10. MICHÁLEK, J.: *Zvonové studničky.* Bratislava : Tatran, 1990. 197 s.
11. OLEJNÍK, J.: *Lud pod Tatrami.* Martin : Osveta, 1978. 228 s.
12. ŠAFÁRIK, P, J.: *Jánošík, obraz zbojníka v národnej kultúre.* Bratislava : Tatran, 1988. 254 s.

Obrazová príloha

č. 1 Mapa obce Prochot

CH. Údržba strojov

Takmer po každom mletí musel mlynár stroje povymetať, aby odstránil obilie, ktoré zostalo po nich roztrúsené. Stroje, cez ktoré išla múka, opríšil o z e t a č k o u alebo o m e - t á k o m, veľkou kefou z konskej srsti. Železné ložiská, v ktorých sa nahromadil š m i a r, vyčistil a namazal olejom alebo vazelinou.

Súvisiacy text vo fonetickej transkripcii

Volakedi teNto mlín bou na kemeň, a tam bou piťel. To sa založelo, takie roške mau, a to taN takí trasiak natriasau, a to išlo dolu. A zrno kameň mleu. To bou mliNskej kameň. Jasón, kameň kuvau Hliňku. To rátali vedla hrípki. Dvestoše- denďesiat, aj do tristo, lebo o dvanáć cyclou, povedzme tri- caanti, lebo teNšie už ľerobeli. LeN teN spodní museu bi teNši a vrchňí hrupší. Tie kameňe museli byť tak spárenje, že jeden bou tvrdí a druhí mekší. Lebo ked boli jednako, potom furt len vgrísuvalo, potom ľemielo na múku. Na šruot bi bou bívau, na múku museu bi tag vibratí, to si museu mlínár uš sám. Tak soN kuvau každí tížien ras, som pokuvau celí ten kameň. So mau

takí hámrik, takí zubatí, hobluvačku na kameň, a tým som ho pekne vizopkau naikol. A to malo takie ríhe, tam bolo štvrtí. A každá bola ina kuvaná.

Kameňe boli vrchní a spodní. A na to bou takí šafel. a to bolo nítri, tie kamene. To sa volalo lup. A nad ním bou korčuch a takí troják. Dolu bolo vreteno, na to bolo stoknutuo. To klepkalo na korčuch a potriasalo. Ke com pusteu vodu na koleso, tak sa pohlo. Boli dve kolesá. Medzi níma boli korce a do toho voda padala a to tahalo. F kolese bou val. Vedla toho vala boli kríže. To boli dve takie hrubie hrancle, takich petná centimetrov. Dubovuo to muselo bit, keď namrzla, potoN sa líduvalo, aby lad opadalo. Ten val, to bou takí klát. F klátte boli čapi. Na toN sa to točelo a to sa chodelo masťet. To poháňalo tie kameňe. Tam zase bolo druhuo kolo, na tom vale, seň ďalej, a to malo takie palce. Ta, bou krúch a tie palce s palečního kolesa lapali do tcho menšího krúhu. A ten krúch to točelo. Kameňe boli nastrknutie na tom vreťene. Jeden stáu a druhí sa točeu. Vrchní sa točeu a spodní stáu. Vrchní bou deraví a tou čierou išlo tanu. Ale na spodnom nebola žiadna. To rozmletuo viháňalo von a to išlo dolu do pitla. Frostrijetku, ako bolo vreťeno, to sa volalo kuzelnica. To bolo medzi vreťenom a kameňom zaseknutuo, na vrch sa pribila také čiapka a ešte s žonopí takí veňčok, aby to nepadalo dolu na tríp, aby to išlo cez pitel. To bolo tak narichtuvanuo. Krúch alebo tríp, to už bolo jedno. A pitel, to bolo takuo hedbabnuo. To bolo záčnici a ten pitel matriasalo. Na kameň keď bolo. Ces ten pitel sa sialo, taže išla tá múka. Robalo múku, keď išlo ces pitel. Čo ostalo, bolo do otríp, Ke ca to pekne vytriaslo, to bolo dobruo jadro, to vypadlo do takej kasňi. Tam bola taká

riečica. Ces tú riečicu prepadúvalo; ket kseu lepsú múku spravéť, tag na ten kameň sa podlakšelo. To sa volalo zúbrovanie. Tag ho ošpicuvalo, tie špice oblámalo, kím ſebola lípačka. Ked bola lípačka, tu sa na kameň ſemlelo, len ſruſtalo. Keď išlo cez valce dolu, tag išlo do víťahu a otade višlo hore, vinoselo na ſrúciſtender, tam preosievalo hrupší ſruot extra a drobní ſrot išou cez cilinder, aby nemuselo ničiť ten hodbač a tam preosievalo múku. Tam boli trojakje čislá. Tam bola hrupšá, melnejsá ešte melnejsá. To delelo na troje. To bola tá rozdelovňa. Staže boli tri rúre, každou rúrou išla inaká múka. Potom som hu vypusteu.

Mlynárske piesne a porekadle

Đioča, đioučina, donez do mlina,
dobre ti zomelem, mierku ti ſevezňem
leN ta duša má, leN ta obímem.
Aj ma obímau, aj mi mierku zau,
bodaj mlinárou, šetkých čert pobrau!

Mlináru, choj domu!
Zanahaj tie tanče,
Lámu sa ſi palce,
choj domu!
A g ſepujojděž (domu,
palce sa ſi dolámu.

Ko co mohou, ſamohou som. Ke som ſemohou, mohou som;
Keď bolo vodi, ſebolo zletia, keď bolo zletia neboľo vodi.

č. 3 Najznámejšie pomenovania a názvy pohorí

Borovina	- je pomenovaná podľa porastu.
Briežok	- je pomenovaný podľa svahu terénu
Bánik	- je to vyrúbaná hôrka
Cvik	- parcella, prerezaná uhlopriečne cestou na trojuholníkové parcele
Cintorín	- pohrebište v horách počas tureckých vpádov
Cimpiarok	- nálezisko cínu
Čierne Blato	- horský masív, s horskými prameňmi a močiarmi
Dlhá Zem	- podľa pretiahnutého tvaru parciel
Dubina	- pôvodný dubový porast
Ďurčeje Lúka	- podľa pôvodného majiteľa
Fíbik	- z nemeckého slova Viehweeg
Farský zadok	- posledná lúka na farskom poli
Grindle	- slovo pochádza z nemčiny
Hrbačka	- podľa terénej členitosti
Húšťava	- podľa porastu
Homôlka	- vrch <i>homolovitého</i> tvaru
Hrôbize	- pôvodný nemecký názov
Chotár	- vymedzená časť obecnej hranice
Járok	- povalia terénu s potôčikom
Košariská	- košarovanie oviec (košiar)
Kováčska Lúka	- bolo to pole obecného kováča
Komory	- bralo s jaskyňou
Lajtne	- slovo pochádza z nemčiny
Léga	- slovo je nemeckého pôvodu
Mičkeje Dolina	- podľa pôvodného vlastníka
Majspiak	- pochádza z nemeckého slova Mausberg
Oboneje Járok	- podľa pôvodného majiteľa
Obrázok	- je tam zobrazená boží obraz
Pás	- podľa tvaru parciel
Pliacok	- je to častý výskyt názvu
Podhora	- podľa polohy pod horou
Pirte	- pôvodné chodníky pre ovce
Pisárovo	- horská lúka
Ruty	- pôvodný nemecký názov
Rečliak	- podľa majiteľa Rečlo
Skalka	- podľa skaly, ktorá sa tam nachádzala
Škurátka	- nachádza sa v kľakovskom chotári
Štajnebek	- pochádza z nemeckého slova
Tifehôň	- nemecký pôvod slova
Uhliská	- pálenie dreveného uhlia
Vtáčnik	- najväčšie pohorie v našom chotári, 1 346m.n.m
Veľké Hinolochy	- pochádza z nemeckého slova
Zlatá Studnička	- podľa povesti

č. 4 **Ludové piesne a balady našich predkov**

Niektoré piesne, ktoré sa vyskytovali aj v iných etnických oblastiach Slovenska boli už vtedy poruke, kronikár však uvažoval, či ich má zaznamenávať, keď sú zaznamenané na iných miestach a občas sa dokonca objavovali i v programoch Československého rozhlasu a televízie. Dospel k názoru, že nárečie našej obce, ktoré sa vyskytovalo v piesňach, treba zaznamenať.

Tá prochotská dolina

Tá prochotská dolina veľmi presmutná
v ktorej som ja strávila dosť mnohé letá.
Počula som novinu veľmi presmutnú,
že si môj milý vedie k oltáru inú.

Čo by ťa preklínala - to ťa nebudem,
čo by ti zle priala - to ti nemôžem.
Nech ti Pán Boh pomáha v stave manželskom,
a mne bude pomáhať v mojom panenskom.

Žartovná

To naše dievča mrkoce,
že potratili vrkoče.

Len ti dievča nemrkoc,
krajší je čepiec, jak vrkoč.

Svadobná

Tichý vetrík

Tichý vetrík po doline povieva,
už sa cérka od mamičky odberá.
Ešte sa vás mamka moja spýtať mám
ako vás ja požalostnú tak nahám.

Sama si si cérka moja zvolela,
ved' si ty už šuhajkova nie moja.
Už ty ideš preč do sveta šíryho,
postavíš sa do poriadku ženskýho.

Aj vám otec, sestry, bratia d'akujem,
Už ja viacej medzi vama nebudem.
Lebo som si vyvolela z ruží kvet,
lepší je môj najmilší, jak ten svet.